

ROGALAND STATSADVOKATEMBETER

Rushåndhevingsutvalget

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

23/1961 - 3 / TTH024

01.12.2023

Innspill til temaene som Rushåndhevingsutvalgets mandat reiser

Peder er 16 år. Han sover hele dagen, og gamer hele natten. Skolefraværet er blitt så høyt at han risikerer å miste skoleplassen sin. Så blir det verre. Han begynner å ruse seg. Venner fra barneskolen byttes ut med nye. Foreldrene mister oversikten over hvem han er sammen med, hvor han er, og hva han finner på når han er ute av huset. Rusbruken øker. Krangler eskalerer. Han blir oppfarende og truende mot foreldrene. Han raserer huset. Penger forsvinner. Lett salgbare ting forsvinner. Peder forsvinner i flere døgn. Han vil ikke til lege fordi han har begrenset innsikt i egne utfordringer. Han har oppnådd helserettslig myndighetsalder så foreldrene kan ikke tvinge han til å gå til fastlegen eller få ham tvangsinnlagt ved barne- og ungdomspsykiatrisk. Politiet kan ikke gjøre annet enn å plukke ham opp og kjøre ham hjem når de treffer ham ruset i sentrum, midt på natta og på en ukedag.

Hva skal foreldre som opplever at ungdommen deres er i ferd med å utvikle rusmisbruk, gjøre? Hva skal og bør samfunnet stille opp med for å *avdekke* rusbruk, slik at man vet hva som er problemet og dermed kan gi hjelp til både pårørende og, ikke minst, rett tilbud til ungdommen selv? Hva er statens ansvar for å hindre et barn i å gå til grunne som følge av rusbruk? Må man godta eventuelle inngrep i ungdommens autonomi i avdekkingsperspektiv? Slik situasjonen er nå synes det å være et vakuum ettersom politiet ikke (lengre) har hjemler og ressurser til å avdekke et rusmisbruk og sette inn aktuelle tiltak ved behov.

Utvalget bør foreta en helhetlig gjennomgang av lovverket og se på hvilke tiltak og hjemler politi, barnevern, helsevesen, NAV og andre har i dag, og hva som mangler for at samfunnet evner å fange opp ungdom som er i ferd med å utvikle rusmisbruk, og hjelpe ungdommer ut av rusavhengighet.

I dette ligger at de instanser som etter loven skal ivareta denne gruppen må få tilstrekkelige hjemler til å utføre sitt arbeid, uavhengig av om primærinstans er helse, politi, barnevern eller andre. Politiets praksis med ruskontrakter er et eksempel på regulerende tiltak som har hatt reell nytteverdi på ungdom med rusutfordringer. Disse har ikke tilsvarende rekkevidde etter

RA brev av 9. april 2021. Uten risiko for forståelige sanksjoner er det svært krevende å få ungdom med bagatelliserende syn på egen rusbruk inn i rusregulerende tiltak/behandling.

I så henseende er det en rekke problemstillinger som utvalget bør se nærmere på, som:

- Hvem skal beslutte at en ungdom som utforsker rus eller er rusavhengig skal møtes med helserettede tiltak? På hvilket grunnlag skal dette besluttes dersom politiet ikke har etterforsket og derigjennom avklart mistankegrunnlaget?
- Hvem og hvordan skal man ilegge sanksjoner ved manglende behandlingsvilje eller oppmøte dersom saken ikke er etterforsket før behandlingsrettede tiltak ble besluttet?
- Hvilke sanksjoner?

Vedr. den rettslige avgrensningen av begrepet rusavhengig og begynnende rusavhengighet

Utvalget bør særlig se nærmere på hvilke momenter som bør inngå i vurderingen av rusavhengighet:

- Er man rusavhengig når rusbruken får negative innvirkninger på livet eller først når konsekvenser ved rusbruk har manifestert seg, eksempelvis ved at vedkommende ikke klarer å begrense rusbruken og har blitt forlatt av venner, familiemedlemmer, mistet jobb, skoleplass, bolig, fått gjeldsproblemer osv.?
- Bør terskelen for å vurderes som rusavhengig være lavere for barn under 18 år? Eksempelvis at vedkommende har økt skolefravær som følge av rusbruk. Hva vil konsekvensene av ulike terskler for rusavhengighet bety?
- Noen narkotiske stoffer er så potente at de kan være livstruende med feil dosering, eksempelvis fentanyl. Det er også forskjell på hvor avhengighetsdannende et stoff er. Bør skade/farepotensialet ha betydning for avhengighetsvurderingen?

Beviskrav og bevisvurdering av om gjerningspersonen skal anses som rusavhengig:

Ved riksadvokatens brev av hhv. 9. april 2021 og 13. mai 2022, er det gitt tydelige signaler om at narkotikabruk og besittelse ikke er alvorlig nok til å rettferdiggjøre tvangsmiddelbruk. Politiets ressursituasjon setter også begrensninger for hvilke saker som etterforskes. Realiteten er at dersom en mistenkt påberoper rusavhengighet, så vil dette legges til grunn av politi/påtalemyndighet. Dersom utvalget mener denne praksisen er uholdbar/bør endres, så må loven endres. Eksempelvis slik at mistenkte må sannsynliggjøre rusavhengighet på samme måte som reglene for utvidet inndragning, jf. strl. § 68. Se for øvrig våre merknader under punktet om selvinkrimineringsvernet.

Hvordan skal man sikre at mistenktes vern mot å måtte bidra til egen domfellelse i en straffesak, det såkalte selvinkrimineringsvernet, skal ivaretas

Ved å påberope rusavhengighet vil mistenkte bidra til egen frifinnelse, ikke domfellelse. Fordi en slik anførsel i realiteten medfører at brukersak ikke opprettes. Dersom bruk/besittelsessak opprettes likevel, så vil anførsel om rusavhengighet føre til en mildere straffereaksjon enn

dersom vedkommende var rekreasjonsbruker. Statsadvokatene mener derfor at problemstillingen ikke kommer på spissen i disse sakene. Men problemstillingen kan komme på spissen opp mot andre reaksjoner utover de strafferettslige, eksempelvis manglende oppfyllelse av edruelighetskriteriet etter vegtrafikkloven.

Hvilke mengder narkotika skal anses å være til egen bruk (terskelverdier)

Høyesteretts prinsippavgjørelser av 8. april 2022 og riksadvokatens brev av 13. mai 2022 angir i dag hvilke mengder narkotika som skal anses å være til egen bruk for rusavhengige. Høyesterett har satt terskelverdiene høyt, blant annet som følge av at omfattende rusbruk øker toleransen. En rusavhengig vil gjerne innta større mengder enn rekreasjonsbrukere og ungdom.

Utvalget bør vurdere hvorvidt terskelverdiene skal være lavere for rekreasjonsbrukere og ungdom, enn for tunge rusmisbrukere. For høye terskelverdier gjør det lett å selge narkotika nokså risikofritt. Enkelte narkotiske stoffer er dessuten svært potente, som fentanyl og syntetisk hasj. Bruk fører med seg fare for overdose og avhengighet. Terskelverdiene sier heller ikke noe om styrkegrad, som jo kan bety at vedkommende i realiteten besitter et langt større antall brukerdoser enn til egen bruk. Styrkegrad betinger imidlertid analyse av det beslaglagte stoffet. Kripos har ikke ressurser til denne formen for analysearbeid – det vil også medføre svært lang saksbehandlingstid.

Den praktiske håndhevingen av et slikt reaksjonsregime, og hvilke utfordringer som kan oppstå når avhengighet tillegges rettslig betydning i det strafferettslige sporet, og eventuelle avbøtende tiltak

Den praktiske håndhevingen er nå begrenset til det politiet *må* foreta seg fordi de får overlevert narkotika eller kommer over dette av en eller annen grunn, og for øvrig ikke vil eller ønsker å bruke tid på, både fordi hjemlene til å faktisk undersøke hva som er realitetene er så begrensede, og fordi avdekking heller ikke kan prioriteres som følge av ressursknapphet (kost/nytte).

Straffeprosessuelle tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker, herunder om politiet bør gis tilgang til andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett, eksempelvis for å kunne avdekke og forebygge narkotikabruk hos unge

Politiet har ikke tvangsmidler til å etterforske mistanke om bruk/besittelse av mindre narkotika, slik regelverket er i dag. Realitetene er at politiet ikke er i posisjon til å avdekke og forebygge at ungdom ruser seg eller stanse dem i en utprøvningsfase. Dersom utvalget mener dette er uheldig, så bør det utformes forslag til lovendringer. Da må enten politiets hjemler for tvangsmidler endres, eventuelt helse/barnevern.

Politiet har også svært begrenset mulighet for å etterforske salgslodd via bruker. Erfaringsmessig er det ofte ved ransaking av brukers telefon, sosiale mediekontoer mv. at politiet avdekker salgslodd/bakmannsapparat, som da igjen har gitt grunnlag for å innhente ransakingsbeslutning fra retten.

Vi ser en nedgang i oppklaringsprosent for grove narkotikaovertrедelser, jf. Rogaland statsadvokatembeters overordnede gjennomgang av straffesaksbehandlingen i Sør-Vest politidistrikt av 17. oktober 2023, (side 13-14 og side 21-22). Statsadvokatene setter dette i sammenheng med endringer i politiets tvangsmiddelpraksis etter Riksadvokatens brev av 9. april 2021, og høyesteretts prinsippavgjørelser av 8. april 2022.

Nedgangen i antall grove narkotikasaker er bekymringsfull all den tid disse sakene utgjør alvorlig trusler for enkeltpersoner og samfunnet. Utviklingen skjer på tross av at alvorlig narkotikavirksomhet er prioritert saksområde, jf RA-2023-1 punkt IV nr 1.

Forslag til lovendringer for å fjerne fengselsstraff som straffereaksjon i saker om bruk og besittelse av narkotika etter legemiddeloven, i tråd med Stortingets anmodningsvedtak 3. juni 2021

Som tidligere nevnt, så straffes ikke rusavhengige for bruk og besittelse av narkotika. En kan derfor ikke se behovet for lovendring. På den annen side, hvorfor beholde fengselsalternativet om det overhodet ikke er noen realitet i dette lenger? Det har vel nå liten, om noen, straffeprosessuell betydning.

Hvorvidt erverv, bruk og besittelse av dopingmidler, jf legemiddeloven § 24a og § 31 annet ledd, bør være omfattet av forslaget til lovendringer

Kriminalisering av bruk og besittelse av dopingmidler til eget bruk er av relativt ny dato, og skiller seg på en del områder fra bruk og besittelse av mindre mengder narkotika. Selv om avhengighet nok kan forekomme også ved bruk av dopingmidler, så er det ikke i like stor grad et helseproblem som narkotika er for rusavhengige. Det kan likevel være grunn til å tro at politiets lovhjemler, herunder vurderingen av hva som er forholdsmessig tvangsbruk for å avdekke eget bruk/besittelse, smitter over også på bestemmelsene om dopingmidler. Så i den grad det er ønskelig å beholde kriminalisering og straffeforfølgning av dopingmidler bør disse tas med i et eventuelt forslag til lovendringer.

Thale Thomseth
kst. statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur